

Oversættelsen af *Israel i Bibelen 2020*: Om teori og praksis i kommunikativ bibeloversættelse

Nicolai Winther-Nielsen

Dansk Bibel-Institut, Leifsgade 33, 6.sal, 2300 København S
nwn@dbi.edu

Resumé: Artiklen analyserer oversættelsen af ordet *Israel i Bibelen 2020* som en case for funktionel ækvivalens i bibeloversættelser. Den udvikler en metode for analyse af semantiske komponenter og tester analysen af på revisionen af Den Nye Aftale, Salmernes Bog og resten af Den Gamle Aftale. Artiklen argumenterer for, at udfordringen ikke er det kommunikative sigte, men i stedet oversætternes forskelligartede valg og en manglende redigering af Ny Testamente.

Artiklen bringes i den formulering, som den havde i slutningen af juni 2020 og den afspejler derfor ikke revisionen af Ny Testamente fra samme år.

Keywords: Bibelen 2020. Oversættelsesteori. Israel. Eskatologi.

Kernen i en debat om en bibeloversættelse

Den 20. marts 2020 udgav Det Danske Bibelselskab *Bibelen 2020* som slutstenen på et par årtiers arbejde med en ny oversættelse til nudansk. En måned senere blev der rejst en debat om, at oversættelsen forandrer og mange steder sletter navnet *Israel*. En gammel dansk kritik af *Den Nye Aftale* (2007) udviklede sig til en mediestorm, som var helt ude af proportioner (Winther-Nielsen 2020).

Emnet for denne artikel er ikke mediestormen i april og maj 2020, men en mere grundlæggende drøftelse af oversættelse i teori og praksis ud fra den konkrete case. Hvad er der på spil teoretisk og metodisk i en bibeloversættelse, når den udelader “Israels land” (Matt 2,21), eller når “Israel” ændres til “os” (Sl 121,4) i *Bibelen 2020* (Andersen 2020a)? Handler det om, at *Bibelen 2020* slipper godt fra pagtsløfterne i Jeremias’ Bog 31, men “certain choices made in this translation could raise concern”, og at den på sine steder “opens itself to misunderstandings” (Pedersen et al. 2020)? Hvad er kernen i debatten, og hvad kan vi lære om bibeloversættelse ud fra denne debat?

Artiklen går derfor bag om mediestormen for at analysere den saglige kerne i debatten. Først inddrages tilgangen til oversættelse i *Bibelen 2020* og dernæst drøftes eksempler, hvor ordet *Israel* forekommer, eller hvor landet, folket og byen Jerusalem omtales. Artiklen strukturerer diskussionen i fire afsnit: (1) en indføring i kommunikativ oversættelse; (2) oversættelsen af det græske ord for *Israel* i Ny Testamente; (3) oversættelsen af *Israel* i Salmernes Bog; (4) oversættelsen i resten af Gammel Testamente.¹ Til slut et par forbehold: Som medoversætter kan jeg kun forsøge ikke at være forudindtaget, og jeg har måttet afstå fra henvisning til eksegetisk kommentarlitteratur – det måtte blive et valg mellem empiri og faglig orientering.

¹ En stor tak til Margrethe Bang Rye Kofod, som har tjekket alle referencer i skiftende udgaver af artiklen og givet gode indspil, tak til Carsten Vang for en fornem slutkorrektur. Tak til pastor David Serner for at dele analyser og for bidrag til online forskerseminar 24. juni sammen med Margrethe, Hans-Ole Bækgaard, Jørgen Bækgaard Thomsen og Ole Andersen – de tre sidstnævnte fortjener en særlig tak for korrektur og konstruktive indspil. Stor tak også for kommentarer fra Iver Larsen og Birgitte Stoklund Larsen. Alles bidrag er værdsat – ingen kan lægges slutproduktet til last!

1 De kommunikative oversættelsesprincipper

Et helt grundlæggende spørgsmål i en debat om oversættelsen af en bibelhistorisk term som *Israel* er, hvordan meningen rent metodisk gengives ud fra den teori, som ligger bag *Bibelen 2020*. Oversættelsesteknisk er spørgsmålet, om “oversættelsen ændrer betydningen” (Andersen 2020a), og hvordan man kan afgøre det?

Bibelen 2020 er en “meningsbaseret” oversættelse, og derfor vil den ikke nødvendigvis fastholde udtryk og vendinger fra grundteksten (Larsen 2019, 32-33). Pioneren for denne oversættelsesteori definerer mening som “the closest natural equivalence to the source-language message” (Nida 1964, 166). Larson (1984, 15) har karakteriseret denne oversættelsestype som en kommunikation af kilde-sproglig mening i målsprogets naturlige form i modsætning til en slavisk og bogstavelig oversættelse, der i dette perspektiv ikke er “a finished translation, but leaves the reader to guess at ‘what the original writer might have said’” (Smalley 1991, 103).² I den seneste og bedst tilgængelige udgave af Nidas teori anbefales termen ‘funktionel ækvivalens’, og den defineres som “the manner in which the intended receptors of a text are likely to understand it in the receptor language” (de Waard og Nida 1986, 9).

Professionelle bibeloversættere inden for denne tradition arbejder på at anvende målsprogets former og betydninger så idiomatisk korrekt, at oversættelsen lyder som om den oprindeligt var skrevet på målsproget (Larson 1984, 16). Rent praktisk går opgaven ud på at fastlægge de semantiske og betydningsbærende komponenter, så de kan indfanges på målsproget. Beekman og Callow (1974, 67-79) forudsætter, at ord i alle sprog har (1) menings-komponenter med både individuel og generisk betydning, fx er en stol både en konkret genstand, men også et møbel; (2) et fleksibelt menings-potentiale; (3) generisk betydning, som kan forbindes på tværs af kulturer. Gennem analyse af de semantiske komponenter kan oversætteren finde ækvivalente udtryk på et andet sprog. I denne arbejdsproces indgår tre essentielle skridt: (1) *analysen* afdækker kildetekstens betydning; (2) *transfer* evaluerer, hvordan meningen kan gengives i målsproget; (3) *restrukturering* handler om at udtrykke meningen optimalt over for målgruppen (Smalley 1991: 113).

Funktionel ækvivalens handler dog ikke kun om at fastlægge ords indhold, men også om at kommunikere den ækvivalente form, der udtrykkes gennem tekstens mange forskellige funktioner (de Waard og Nida 1986, 11).³ Målet er derfor at finde udtryksformer, som kommunikerer meningen leksikalsk, grammatisk og retorisk, så oversætteren bruger “a functionally equivalent set of forms which in so far as possible will match the meaning of the original source-language text” (1986, 36).⁴ Fravigelse af kildesprogets form er nødvendig, hvis en form giver en forkert mening, hvis et nyt ord skaber forkerte associationer, hvis et ords mening er obskur, hvis et ordvalg vil skabe flertydighed, og hvis formuleringen bryder med målsprogets grammatik (de Waard og Nida 1986, 38-39). Sammenfattende gælder:

² Bogstavelig oversættelse, eller med Nida *formel korrespondance*, kan give en forkert eller obskur mening og i en unaturlig form (Smalley 1991, 111). En ordret gengivelse af Joh 8,12 i sproget Bariba vil betyde, at oversætteren eller oplæseren er verdens lys (Beekman og Callow 1974, 43).

³ Kommunikative funktioner er af expressiv, kognitiv, interpersonal, informativ, imperativ, performativ, emotiv og æstetisk art (de Waard og Nida 1986, 25-32). De retoriske funktioner må betones, fordi “stylistic quality seems to be the most determining factor in the acceptability of Bible translations” (32).

⁴ Funktionel ækvivalens er ikke blot at “gengive mening eller betydning, snarere end at gengive kildeteksten ord for ord” (Larsen 2019, 30), men at oversætte sociologisk, kommunikativt og kulturelt orienteret.

A translation should faithfully reflect who said what to whom under what circumstances and for what purpose and should be in the form of the receptor language which does not distort the content or misrepresent the rhetorical impact or appeal (de Waard og Nida 1986, 40).

De tre klassiske hovedprincipper i denne oversættelsestype er nøjagtighed, naturlighed og klarhed, men hertil kommer Larsens (2001) argumentation for “acceptability” som et fjerde vigtigt kriterium. I en kritisk gennemgang af oversættelsesteori forsvarer Wendland (2012) de grundlæggende principper i ækvivalens, mens Felber (2013 og 2018) er kritisk overfor Nidas teori og dens anvendelse.⁵

Den bedst kendte danske meningsbaserede oversættelse er *Bibelen på hverdagsdansk* (2015), i sjette udgave, og efter en revision i tredjeudgaven fra 2007 ligger denne oversættelse nu “i grænselandet mellem sterkt idiomatisk og parafraserende” (Bø og Kirkholm 2016, 164). *Bibelen 2020* adskiller sig fra den ved helt bevidst at bryde med “det kirkelige klubsprog” (Larsen 2019, 33).

Teoretisk og metodisk er opgaven først at udvikle og teste en analyse af, hvordan *Israel* kunne oversættes i Det Ny Testamente. Analysen skal afklare, om ordet *Israel* henviser til Mosebøgerne, de historiske skrifter, profeterne, skrifterne eller Ny Testaments samtid, og om der refereres til landet eller folket. For Gammel Testaments vedkommende skal analysen afklare, hvornår *Israel* bruges som individuel personreference til Jakob og hans familie, og hvornår og hvordan termen refererer til forskellige politiske størrelser: Er det en historisk reference, en nutidig aktualisering eller en fremtidig eskatologisk størrelse? Ud over de 2503 forekomster af ordet *Israel* har jeg også brugt en fuldstændig tilfældigt udvalgt kontrolliste med positive udsagn om landet, folket eller Jerusalem. Ved at bruge ChristianHeadlines.com Staffs (2018) 70 vers til fejring af 70 årsdagen for staten Israels oprettelse undgår jeg, at analysen begrænses til forekomster af ordet *Israel* alene. Jeg har dog undladt en særskilt analyse af eskatologiske afsnit, fordi et tjek på tekster brugt af Kaiser (2011) ikke synes at vise særskilte problemer.⁶

I lys af oversættelsesteori og metodevalg handler debatten om oversættelse af ordet *Israel* om, hvordan en forms funktionelle ækvivalens udtrykkes på målsproget. Det vil foregå i tre skridt med analyse af oversættelsen af *Israel* i Ny Testamente, derefter i Salmernes Bog og til slut helhedsindtryk fra oversættelsen af ordet og kontrolversene i resten af Gammel Testamente – bog for bog, så det dækker et repræsentativt diagnostisk materiale.

2 *Israel* i Ny Testamente

Debatten om oversættelsen af ordet *Israel* blev allerede rejst, da *Den Nye Aftale* fra 2007 udkom.⁷ Ved revisionen af andenudgaven i 2011 blev dette ikke ændret, og det spørgsmål blev ikke drøftet, da *Den Nye Aftale* blev revideret til brug i *Bibelen 2020*. Opgaven er her at evaluere oversættelsen af samtlige 77 forekomster af *Israel* i Ny Testamente for at bestemme de semantiske komponenter, der skal overføres til målsproget.

⁵ Det store empiriske datagrundlag udelukker, at jeg kan diskutere de sprogfilosofiske, teologiske og praktiske implikationer af Nidas teori, og om den “den Eigenarten der Bibel bzw. den Eigenarten zu übersetzender Literatur gerecht werden können – oder ob sie diesen Eigenarten gar zuwiderlaufen” (Felber 2013, 12). Felber (2018) plæderer for et moratorium for kommunikative oversættelser.

⁶ Mit indtryk fra læsning af Es 2,1-5. Jer 32,27-44. Ez 38-39. Joel 4. Zak 8; 10,2-12; 14.

⁷ Bø og Kirkholm (2016, 165 og note 13-14 s. 171) henviser til kritikken af *Den Nye Aftale* i 2008: Poul Damgaard kaldte den antisemitisk og Jan Frost opfattede den som erstatningsteologi. Debatten blev taget op igen af Frost (2020) og Andersen (2020a, 2020b, 2000c).

I *Den Nye Aftale* blev ordet *Israel* bibeholdt i et citat af *Shema Hør efter, Israel. Herren, vores Gud, er den eneste Gud* (Mark 12,29), men redaktionen af *Bibelen 2020* koordinerer ikke med formuleringen af 5 Mos 6,4. Der var tilføjet en ekstra reference til enker i *Israel* (Luk 4,26), og redaktionen ændrer ikke dette til 'Nordriget'. Alle andre steder bibeholdes *jøde, jødisk folk, land, folk* eller lignende. Således kommenterer Jesus en romersk officers bøn om helbredelse for sin søn med ordene: *Så stærk en tro har jeg ikke engang mødt hos en jøde* (Matt 8,10). Den græske tekst har 'hos nogen i Israel', og grunden til omskrivningen var, at det "kommer læseren i møde og undgår misforståelse med den moderne statsdannelse" (Larsen 2019, 84). Sådanne associationer findes givetvist, men det kan diskuteres, om der skal tages højde for dem i en oversættelse.

Fokus i dette arbejde ligger dog på transfer fra kildeprog til målsprog, og da Ny Testamente ofte omtaler befolkningen som jøder (Joh 3,25 osv.), må forfatterne have foretaget et bevidst valg af ordet *Israel*. Derfor vil jeg i det følgende udvikle en analyse af denne terms semantiske komponenter ved at tage afsæt i Matthæus-evangeliet, der er et meget jødisk evangelium med teologisk fokus på Israel og folkene og opfyldelsen af skrifterne (Blomberg 1992, 26-27.30-31).

Matthæus-evangeliet forankrer løftet om Jesu fødsel i Israels kongehus og tematiserer så *Israel* i Mikas profeti om en kommende fyrste, som *skal lede mit folk* (DNA Matt 2,6). Appositionen *Israel* udelades, selv om den knytter til ved Israels profetiske historie, og denne semantiske komponent vil jeg analysere som 'Israels folk i profetisk forudsigelse' og kategorisere med betegnelsen [Prof-folk (Pf)].⁸ Herfor taler også, at Matthæus senere i kapitlet to gange – og dermed retorisk markant – refererer til Israel (2,20-21). Det reaktiverer referencen til Israel (2,6) og det mellemliggende opfyldelsestema (2,15.17), så Israels land bliver målet for den nye fyrstes udvandring fra Egypten til Israel. I stedet for at *rejse tilbage* (DNA Matt 2,20), bør transfer udfoldes i retning af 'rejse tilbage til Israels land for at opfylde løfterne' og som semantisk komponent 'profetisk reference til landet' [Prof-land (Pl)].

I eksemplet med den romerske officer (Matt 8,10) perspektiverer Jesus reaktionen hos samtidige jøder med eksempler fra Israels historie. Post-konteksten tydeliggør dette med referencen til, at Israels fædre sidder sammen med mange folkeslag ved et eskatologisk måltid (cf Es 25,6); men Israels folk deltager ikke. *Israel* er her en reference til efterkommere af israelitterne, og denne semantiske komponent kan kaldes for 'samtidige israelitter' [Samt-folk (Sf)]. Næste reference handler om, at der aldrig har været lignende dæmonuddrivelser i Israel, oversat med *i landet* (DNA Matt 9,33). En anden mulighed er dog, at Jesu gerninger overtrumfer eksempler fra Israels historie, så her er mere end profeter som Elias og Elisa, og det primært handler om folkets historie; men landet (*) er en mulighed, dvs. [Hist-folk* (Hf*)]. Ved et senere under, da folk *priste Israels Gud* (DO92 Matt 15,31), er der nok i højere grad tale om en profetisk forklaring af underne ud fra Esajas' Bog (cf Matt 11,5, som henviser til Es 61,1). I så fald er betydningspotentialt, at 'de hyldede Gud for det, han havde lovet Israel', og komponenterne er 'profetiske løfter til det historiske Israel' [Prof-folk (Pf)].

To eksempler handler om det indholdsmættede figurative billede *de fortabte får af Israels hus* (DO92 Matt 10,6), som er gengivet med *mennesker i det jødiske folk* (DNA). Med *Israels hus* opsættes i konteksten en kontrast til samaritanerne, og fortabte eller vildfarne får mangler hyrder i den profetiske betydning af gode konger (fx Ez 34). Det semantiske indhold er da, at Jesus opfylder et profetisk håb, altså 'israelitterne forventer ledere' [Prof-folk (Pf)]. Jesus bruger også denne vending i et svar til en kvinde fra Tyrus og Sidon (Matt 15,24), som har tiltalt ham som Davids Søn. Hvis det er en allusion til Davids forbindelse med Hiram (2 Sam 5,11), så er han typologisk den nye David. Derimod bruges 'Israels byer' (Matt 10,23) nok blot om det historiske land; altså [Hist-land (Hl)]. En henvisning til Israels 12 stammer (1 Mos 49,28) er anakronistisk oversat med *de 12 jødiske stammer* (DNA Matt

⁸ Se samtlige semantiske kategorier i tabel 1 nedenfor.

19,28 [Hist-folk (Hf)]). Til slut fremhæver Matthæus det profetiske aspekt i referencen til de 30 sølv-mønter, som 'israelitterne syntes, han var værd' (Matt 27,9 [Pf]) og i israelitternes håb om en kommende messiansk konge over Israels folk og land (Matt 27,42 // Mark 15,32 // Joh 12,13; jf 1,49 [Pf/1]).

Markus-evangeliets reference til den jødiske trosbekendelse (Mark 12,29) kan semantisk klassificeres som 'lovens forkyndelse til folket' [Lov-folk (Lf)]. Tre yderligere eksempler fra Johannes-evangeliet karakteriserer enkeltindivider som ægte efterkommere af det gamle Israels folk [Samt-folk (Sf)]. Jesus skal åbenbares for Israel i samtiden (Joh 1,31) inklusiv de to repræsentanter for folket, Natanael (1,47) og Nikodemus (3,10). Lukas bruger *Israel* historisk (1,54.68; 4,25.27*), om samtiden (1,16.80; 2,34*; 7,9) og profetisk om folket (2,32; 22,30), eller om folket og landet (2,32; 24,21). I talerne i Apostlenes Gerninger henvises også historisk til Israel af Stefanus (ApG 7,23.37.42), Herren (9,15), Peter (10,36) og Paulus (13,17.23).

Apostlenes Gerninger har dog også en nutidig applikation og identifikation med Israel i talerne, så de jødiske tilhørere benævnes som efterkommere af israelitterne [Samt-Folk (Sf)]. Denne tiltale er i *Den Nye Aftale* oversat med *Jøder* (ApG 2,22; 3,12; 4,10), *Kære venner* (5,35), *I jødiske mænd* (13,16), eller *de andre jøder* (21,28). Det kan også have samtidsreference, at Kristus gik hjem til Gud for at give Israel omvendelse og syndsforladelse (DO92 5,31), så samtidens efterkommere af israelitterne er målgruppen for det kristne evangelium, men ellers ville det være en profetisk opfyldelse. 'Israels hus' oversættes som en reference til *alle i hele landet* (DNA ApG 2,36), men 'Israels hus' er Ezekiels foretrukne betegnelse for Israels folk, så her er der tale om [Samt-folk (Sf)]. Tilsvarende medregnes tilhørerne til Israels stammer i kontrast til herskerne og folkeslagene (4,27). Samtidens jødiske befolkning kan omtales som 'hele Israels folk', når de er målgruppen for Døberens forkyndelse (13,24). Her findes også en jødisk samtidshistorisk reference til *Rådet, hele Israels ældsteråd* (DO92 5,21), dvs. [Samt-folk (Sf)].⁹ De to sidste referencer til Israel omhandler det profetiske håb om folkets genoprettelse [Prof-folk/land (Pf/l)]. I begyndelsen af værket spørger apostlene, om den opstandne nu vil indføre 'Israels kongedømme' (1,6) som opfyldelse af det profetiske håb. Til slut i bogen forklarer Paulus, at han er i fængsel på grund af Israels profetiske håb (28,20).

I brevlitteraturen er det særlig i Romerbrevet 9-11, at *Israel* omtales, dels som det historiske folk (Rom 9,27(2x).31; 10,19.21; 11,2.7) og dels som de samtidige efterkommere af israelitterne (Rom 9,4.6(2x); 11,1.25), og det kulminerer i et profetisk udsagn om folket *Til den tid vil hele det jødiske folk blive frelst* (DNA Rom 11,26).¹⁰ I de øvrige breve er der to historiske referencer (2 Kor 3,7.13), mens resten referer til Israel som det samtidige folk. Efterkommerne af israelitterne ofrer stadig (1 Kor 10,18), og Paulus selv er en af disse efterkommere (2 Kor 11,22. Fil 3,5). De er omfattet af ønsket om Guds fred (Gal 6,16). Kristne af ikke-jødisk herkomst skal huske på, at de var *udelukket fra borgerret i Israel* (DO92 Ef 2,12) og altså ikke direkte nedstammer fra Gammel Testaments israelitter. Derefter følger historiske referencer til israelitterne (Hebr 8,8; 11,22. Åb 2,14) og profetiske opfyldelser (Hebr 8,10. Åb 7,4; 21,12).

De semantiske komponenter i alle 77 forekomster af ordet *Israel* i Ny Testamente er samlet i tabel 1.

⁹ Det er en forklaring af σὺνᾑδρίων; den udelades i DNA modsat *alle de jødiske ledere* (BPH).

¹⁰ Oversætterne har ikke valgt en erstatningsteologisk modal oversættelse af καὶ οὕτως 'og således', dvs. ved at hedningerne bliver frelst opfyldes endetidshåbet, men en eskatologisk temporal oversættelse ("og til sidst").

Tabel 1. De semantiske komponenter for Israel i Ny Testamente

Komponent	Reference
Lov-folk (Lf)	Mark 12,29
Hist-folk (Hf)	Matt 9,33*; 19,28. Luk 1,54.68; 4,25.27*. ApG 7,23.37.42; 9,15; 10,36; 13,17.23. Rom 9,27(2x).31; 10,19.21; 11,2.7. 2 Kor 3,7.13. Hebr 8,8; 11,22. Åb 2,14
Hist-land (Hl)	Matt 10,23
Samt-folk (Sf)	Matt 8,10. Luk 1,16.80; 2,34*; 7,9. Joh 1,31.47; 3,10. ApG 2,22.36; 3,12; 4,10.27; 5,21.31/(Pf).35; 13,16.24; 21,28. Rom 9,4.6(2x); 11,1.25. 1 Kor 10,18. 2 Kor 11,22. Gal 6,16. Ef 2,12. Fil 3,5
Prof-folk (Pf)	Matt 2,6; 10,6; 15,24.31; 27,9. Luk 2,32; 22,30. Rom 11,26. Hebr 8,10. Åb 7,4; 21,12
Prof-land (Pl)	Matt 2,20.21
Prof-folk/land (Pf/l)	Matt 27,42. Mark 15,32. Luk 2,25. 24,21. Joh 1,49; 12,13. ApG 1,6; 28,20

* Muligvis også reference til landet.

Den Nye Aftale er ret unik blandt kommunikative oversættelser ved at oversætte *Israel* med *jøder* eller *det jødiske folk*.¹¹ Den nærmeste parallel er Eugene Petersons *The Message*, som indfører ordet “jøde” under og efter eksilet.¹² *Den Nye Aftale* går noget længere og har derfor også flere referencer til det gamle Israel som en jødisk historie som når *jøderne skulle udvandre fra Egypten* (Hebr 11,22).

I diskussionen af oversættelsen har Andersen (2020a, 2020b) ingen principielle indvendinger mod, at sådanne referencer til *Israel* som folk oversættes med ‘jøde’ eller ‘jødisk’, men han argumenterer for, at de geografiske og kombinerede geografisk-etniske referencer til Israel indføres. Så omfattende bliver revisionen ikke, men Bibelselskabet “lytter til kritik, og vi vil se på, om vi bør skrive ‘Israel’ de steder, hvor der specifikt henvises til geografi, når der kommer et nyt oplag” (Lyng 2020). Analysen her argumenterer for, at Ny Testamente bruger *Israel* i essentielle allusioner og citater fra Gammel Testamente og overvejer, hvordan de semantiske komponenter kunne overføres til målsproget, men diskussionen viser også, hvor vanskeligt det kan være at fastlægge en præcis transferbetydning.

3 *Israel* i Salmernes Bog

I den nye debat rejser Andersen (2020a) en kritik af oversættelsen af *Israel* i Salmernes Bog, og kroneksemplet er omskrivningen af *Israel* til *os* (Sl 121,4), som han kalder for “censur af salmens indhold.” Birgitte Stoklund Larsen forsvarende denne ændring som en kommunikativ forbedring, for

¹¹ Ordet *jødisk* tilføjes ofte ved kulturelle udtryk i *Bibelen på hverdagsdansk* (Hebr 2,2; 5,1; 7,8.9.11.28. 1 Pet 2,4), men *Israel* gengives konsekvent med *Israel* uden forklaring eller omskrivning.

¹² *The Message* (2005) indfører “the traitor Jews” i 2 Kong 25,25 og mange steder i Ezra Nehemias. *Israel* omskrives i Matt 10,6 (*neighborhood*), 10,23 (*run out of options*), 15,31 (*Israels Gud > God*), Luk 22,30 (*Israels 12 stammer > God’s people*), ApG 7,23 (*Israels børn > his Hebrew kin*), 7,37 (*israelitterne > his congregation*), 13,17 (*Israels Gud > God*), 13,24 (*Israels folk > the people*). Peterson kan også finde på at udelade ordet i et citat fra Esajas (Rom 9,27), og ofte oversættes *Israel* med *israelitter*.

når “‘Israels Gud’ bevarer mig, så er det jo ‘min Gud’ – men ‘Israels Gud’ kan let misforstås som ‘de andres Gud’ eller ‘kun jødernes Gud’” (Larsen 2020).

Israel bruges 63 gange i Salmernes Bog. Diskussionen af ordets oversættelse vanskeliggøres af udfordringen med at oversætte poesi og finde et godt stilleje for bøn og tilbedelse. *Bibelen 2020* bruger ordet *Israel* og bibeholder det i en række nøgleudsagn (76,2; 83,5; 98,3; 147,2). Generelt gengives Israel med *israelitter*, når det er en tiltale til hele folket (50,7; 81,9; 81,14; 148,14) eller en omtale af det (103,7; 135,12.19; 136,14.22; 149,2). Et par gange bruges *Israel* som en metafor for folket i et poetisk udtryk som *Israel skal sige* (118,2; 129,1), men ændres inkonsekvent én gang til *vi* (124,1), selv om det semantisk alle tre gange handler om ‘vi vil som dit folk Israel sige’.

I nogle tilfælde bruger den hebraiske tekst udtryk, som er vanskelige at gengive på et enkelt og lettilgængeligt dansk. En særlig udfordring er de steder, hvor ‘Jakob’ og ‘Israel’ bruges parallelt, for er det brugt som to personnavne for Isaks søn eller om nationen? En enkelt gang oversættes ganske præcist med *dem*, der *nedstammer fra Jakob* og *kommer fra Israels stammer* (22,24), men som regel ændres til *folk*, *Israel* eller *israelitter* (78,71; 81,5; 99,4; 105,23; 114,2; 135,4; 147,19). I disse tilfælde har den generiske term en korrekt reference, og et kommunikativ hensyn kan begrunde forenkling; men ellers må referencen til enten stamfaderen eller nationen afklares.

I en salme gengives Jakob og Israel dog bare med et inkluderende *vi*, og teksten omskrives til *Jerusalem kan beskytte os* (14,7). Det står i modsætning til en stort set identisk salme, hvor det heldigvis er Gud, som redder (53,7). Ændringen af Israel til *os* foretages også i en salme (78,5), hvor Israel ellers gengives med *israelitterne* (78,21.55.59), og det udelades, når den historiske reference står klart i konteksten (78,31; 81,12). *Vi*-varianten kan tydeliggøre, at læseren er medindfattet, men det er et kommunikativt tab, at to retorisk signifikante referencer til Israel udelades i konklusionen på en kernesalme (130,7-8).

Det er også diskutabelt, om man helt kan udelade *Israel*, fordi det ikke er et tema i salmen eller i de omgivende vers (25,22; 73,1; 131,3). I et tilfælde vælges her dit *folk* (22,4), uagtet at salmen i dens anden del nævner Israel (22,24), og læseren forberedes så ikke på et skifte fra personlig lidelse til sejr med nationale følger i anden del af salmen. ‘Israels hus’ tolkes som det generelle Guds *folk* (115,12), men det er mere problematisk at ændre ‘Israel’ til *Jerusalem* (128,6), uanset at byen er tema i konteksten.

Gud lovprises ofte som *Israels Gud* (41,14; 72,18; 106,48) og omtales som *Israels Gud* (78,41), og sådan gengives også ‘Israels Hellige’ (89,19). Lovprisning af Israels Gud kan også ændres til tiltale af Gud som *dig* (68,9), men det sker mest, når referencen til Israel er solidt etableret i konteksten (68,27.35.36). Her kan indtrykket af en personlig og nær forbindelse til Gud styrkes gennem direkte tiltale til Gud (69,7; 71,22). En gudsbetegnelse som ‘Israels hyrde’ forenkles til Gud (80,2), så sammenhængen til Herren som hyrde nedtones (23,1; 77,21; 78,52).

I et forsøg på at analysere Salmernes Bog fra en ny vinkel kan tjeklisten med de 70 vers fra ChristianHeadlines.com Staff (2018) bruges til at evaluere en potentiel uensartet oversættelse af udsagn om landet, folket og Jerusalem. Kontrollisten er interessant, fordi *Israel* kun går igen i tre ud af i alt 21 salmevers fra listen.¹³ De fleste af disse kontrolvers er hentet fra valfartssalmerne (Sl 121-133). Det styrker begrundelsen for, at *Israel* skal gengives i en funktionel ækvivalent oversættelse som ‘han som bevarer Israels land’ (121,4). Salmen tager afsæt i geografien og Guds universelle skabelse og tilføjer så også, at Gud beskytter det område, som den rejsende bevæger sig igennem, uden at det dog

¹³ Følgende otte eksempler er uproblematisk oversættelser: Sl 2,6 [Pf]), 122,6 [HI]; 122,7 [HI]; 125,2 [HI]; 133,3 [HI]; 134,3 [PI]; 137,5 [HI]; 147,2 [Pf].

kan udelukkes, at bevarelsen af folket også klinger med. Referencen til landet eller folket anslår valfartsgenrens tema med fokus på Jerusalem og den personlige kontekst.

På kontrollisten er der yderligere eksempler på ændringer af typen 'Israel' oversættes med *Jerusalem* (128,6 [HI]). Således oversættes 'Juda' med 'Israel' i *Da Israel blev til Guds bolig* (114,2 [HI]), hvor referencen dog snarere enten er til Juda-stammen eller til Sydisrael, hvor templet og Jerusalem ligger. Det er funktionelt forsvarligt at oversætte 'Zion' med *Jerusalem* (102,14 [PI]), men underligt ikke at gøre det mere konsekvent, for *Zionbjerget* bruges ofte i *Bibelen 2020*, inklusiv et eksempel fra kontrollisten (135,21[HI]). Det er straks mere problematisk at oversætte 'Zion' med *Israel* (126,1 [Hf]) eller at oversætte det med *Jerusalem*, når teksten har udtryk som 'Judas døtre' (48,12 [PI]) eller 'Zion' og 'Jakob' (87,2 [HI]). De mest udfordrende eksempler er dog, at *opbyg Jerusalems mure!* (D092 SI 51,20 [HI]) er løst fra den historiske kontekst og nedtonet til *pas på Jerusalem*, og at genopbygning fjernes i *Jerusalem er en by, hvor folk mødes* (122,3 [HI]). Og hvad ligger der i at ændre 'fred i landet' til *fred ved dine grænser* (147,14 [HI])?¹⁴

Kroneksemplet bliver forsvaret som "et kommunikativt valg for at give salmerne den relevans, de fortjener – og kan bære – i en moderne sammenhæng" (Larsen 2020). Analysen af Salmernes Bog synes dog at vise, at dette princip er anvendt noget uensartet. En udeladelse eller en omskrivning bliver nemt et individuelt skøn, for hvornår er *Israel* ikke et centralt tema i en salme, og hvor virker det forstyrrende i et dybt personligt bønnesprog?

4 Israel i Den Gamle Aftale

Det sidste skridt i en analyse af oversættelsen af ordet *Israel* er at inddrage hele *Den Gamle Aftale* og evaluere effekten af, at vi som oversættere har valgt "at bruge alternative udtryk som israelitterne, folket eller landet – alt efter konteksten" (Larsen 2019, 84). Da der er tale om i alt 2503 forekomster af *Israel* i Den Hebraiske Bibel,¹⁵ kan der kun præsenteres stikprøver på oversættelsen, og hertil kommer så tjeklisten med de 70 positive beskrivelser af folket, landet eller Jerusalem. Kun derved kan vi få det fulde indtryk af hvilke valg, som vi som oversættere har foretaget og om resultatet er det samme som i Salmernes Bog.

Efter en omtale af problemet i *Den Nye Aftale* i Jerusalem Post den 21. april 2020 fremlagde Det Israelske Bibelselskab (BSI staff 2020) yderligere eksempler på omskrivning og sletning af *Israel* i oversættelsen.¹⁶ Fra *Den Gamle Aftale* præsenterer de otte eksempler; heriblandt kroneksemplet (SI 121,4). Et andet eksempel er, at lederne efter indgåelsen af pagten på Sinaj så *Israels Gud* (D092 2 Mos 24,10). Udeladelsen af *Israel* nedtoner den højtideligt beseglede overenskomst, at han er Gud for efterkommerne af Jakob, stamfaderen med tilnavnet Israel. Oversætteren udelader tre referencer til Israel i konteksten (24,4.5.10); men til gengæld styrkes dog referencen til den historiske pagtpartner ved at 'folket' omskrives til *israelitterne* (DGA 24,7). Ændringen af gudsbetegnelsen er også et tab, når *Hærskarers Herre, Israels Gud* (D092 Jer 25,27) nu blot er *Himlens Hersker* (DGA). Endelig

¹⁴ I listen indgår to eksempler på fri gengivelse. *Tabor og Hermon jubler over dit navn* (D092 SI 89,12 [HI]) oversættes *bjergene jubler over dig* (89,13 [HI]). Den afvigende oversættelse af SI 125,3 [Hf] kan forklares med udfordringen i at oversætte 'de retfærdiges arvelod' til et kommunikativt målsprog.

¹⁵ Data stammer fra [Biblia Hebraica Stuttgartensia: SESB Version](#) (2003).

¹⁶ Seks eksempler fra *Den Nye aftale* er: Matt 2,21. Matt 15,31. Luk 4,25.27. Joh 1,49. 2 Kor 3,7. BSI staff (2020) stiller et større forskningsmateriale i udsigt. Bemærk fejl i henvisningen: for Jer 45,25, læs Es 45,25.

er det et funktionelt tab at omskrive 'hele Israels afkom (eller 'efterkommere')' (MT Es 45,25) til *mit folk* (DGA), fordi det er sværere at se forbindelsen til løftet til Abraham (1 Mos 12,3).

De fire øvrige eksempler på deres liste er dog tvivlsomme. Gengivelsen af Juda og Israel med *mit folk* (DGA Jer 33,7) kan forsvares, fordi oversætteren i verset forinden har tilføjet navnet *Israel*. Det er ikke enkelt at finde funktionelt ækvivalente udtryk for *Frygt ikke, Jakobs orm, Israels kryb* (DO92 Es 41,14), for refereres der til Jakob med tilnavnet Israel, er det Jakobs efterkommere i nord og Davids Israel i syd, eller er det Jakob som reference til Sydriget og Israel til Nordriget?¹⁷ Samme udfordring udgør *Gud som skabte dig, ham, som formede dig* (DGA Es 43,1), men overskriften 42,18 og den efterfølgende kontekst tydeliggør dog tiltalen til Israel i *jeg, Israels hellige Gud, er din redningsmand* (DGA Es 43,3), og så tilføjes en ekstra reference i *De israelitter, der er fanget i øst, bringer jeg hjem* (DGA Es 43,5). Det sidste af de otte eksempler er en fejl, for der refereres til *mit folk, Israel, får sit land tilbage* (DGA Jer 49,2). BSI staff (2020) kritiserer derfor snarere den kommunikative oversættelsesteori uden at tage højde for kontekstuelle referencer til *Israel*.

Blandt de 70 kontrolvers viser eksemplerne fra Mosebøgerne og de historiske skrifter, at de semantiske komponenter oftest er oversat korrekt med reference til det historiske eller profetiske land eller folk.¹⁸ Analysen må derfor fokusere på oversættelsen af *Israel* bog for bog.

Første Mosebog var første udgivelse, og her udfoldes referencen til *Israel* til helt korrekt at gælde *familien* (1 Mos 34,7). Selv om Jakob skal kaldes *Israel* (35,10), kaldes han dog altid kun *Jakob* (35,21 osv). Det er helt præcist at oversætte *brødrene* (42,5), og det ville være mere korrekt end *israelitterne* (50,25). Et klart positivt eksempel er *fordeler jer i hele Israel* (49,7). Fra kontrollisten er 'land' udeladt efter *blive mange* (1 Mos 26,22 [HI]); men det er tilføjet forud som forklaring.

Anden Mosebogs frie gengivelse af pagt slutningen virker til at være en tendens. *Israel* oversættes med *hver familie* (12,3), *dødsstraf* (12,15.19) eller *tiltale* (12,27.31), og hele vers kan forsvinde (15,19; 19,2), men når det udelades, står det klart i konteksten (3,14; 4,31; 14,30-31). *Folk* bruges et sted ubestemt (15,22; 16,9-10), så det blot refererer til en gruppe mennesker.

Tredje Mosebog bruger *israelitterne* og ind imellem *hele folket* (3 Mos 4,13), men også kontekstuel udeladelse (3 Mos 4,2). I Fjerde Mosebog oversættes ofte kontekstuel til *stammelederne* (4 Mos 1,44), *det samlede antal værnepligtige* (1,45) eller endog *hindre almindelige mennesker* (3,38). Der er mange kontekstuel begrundede udeladelser (5,2.12; 7,84; 8,6.9-11; 13,2-3.24.26), når adressaten er kendt (15,2.18), men *israelitterne* kan også tilføjes (14,15). Femte Mosebog introducerer *Israel* i tiltale (5 Mos 6,4), men ikke konsekvent (4,1; 9,1). *Israel* kan også bruges i lovstov (17,4.20), udelades (27,9.14; 32,45) eller ændres til *vi* (10,6), og *Israel* kan tilføjes (33,5). Kontrollisten viser, at detaljer om landet udelades (5 Mos 8,9 [HI]); men en ændring til direkte tiltale til Gud fungerer fint (5 Mos 26,9 [Hf]).

I forhold til kontrollisten er der ingen vigtige problemer i de historiske bøger.¹⁹ Josvas Bog og Dommerbogen minder meget om praksis i Tredje Mosebog, mens Første Samuelsbog bruger ordet *Israel* meget hyppigere (1,17; 2,28.32; 3,11.20; 4,22; 5,7.8-10; 6,3.5; 7,9) og endog tilføjer det (7,13), og

¹⁷Israel kunne dog nævnes: *Frygt ikke, israelitter. Selv om ingen regner dig for noget, er jeg med dig for at frelse dig* (BPH). Det er også et tab at *Herren, han som løskøber dig, Israels Hellige* (DO92) udelades både af BPH og af *Bibelen 2020*.

¹⁸Der er ingen problemer i 1 Mos 12,7 [HI, PI]; 21,33 [HI]; 26,3 [HI]; 28,16 [HI]). 2 Mos 23,26 [Hf]. 5 Mos 11,12 [HI]. Jos 1,3 [HI]. Dom 21,21 [Hf?]. 1 Sam 24,1 [Hf]. 1 Krøn 4,40 [Hf]; 12,39 [Hf]; 28,1 [Hf]. 2 Krøn 23,21 [Hf]; 30,26 [Hf]. Ezra 3,1 [HI]. Neh 11,2 [Hf].

¹⁹Der er to forkortelse: *Så gjorde mændene sig klar til at gå afsted og Josva forklarede dem endnu engang, hvad de skulle gøre* (Jos 18,8 [HI]) og *gået i gang med at genopbygge* (Ezra 4,12 [HI]).

det samme billede tegner sig i Ezra og Nehemias. Første Kongebog har i begyndelsen samme tendens (1 Kong 1,3.30.34.35; 2,4.11.15), men ved rigsdelingen kontekstualiseres til *de ti israelitiske stammer, der boede i den nordlige del af landet* (12,3), *alle israelitterne fra de nordlige stammer* (12,16 2x), *nordlige stammer* (12,19), *israelitterne i Nordriget* (12,20) og efterhånden blot *Nordriget* (12,21) og *nordisraelitterne* (12,26). Det går galt, når Sydisraels Rehabeam bliver til *konge over de israelitter fra de nordlige stammer, som boede i Juda-stammens område* (12,17).²⁰ Israel udelades to ud af fire gange i Ruth (2,12; 4,14).

Det næste skridt er data for profetlitteraturen. I Esajas' Bog er termen *Israel* gengivet meget uensartet.²¹ Det kan hedde *Israel* (14,1), *Israel, mit folk* (40,27; 41,14) eller *mit eget folk* (1,3; cf 5,7). Gudsnavnet *Israels hellige* (17,7; 30,11) er karakteristisk for Esajas og tilføjes (29,23), men kan også udelades (5,19.24) – det gengives kun fire ud af 25 gange.²² Der er dog ikke mange problemer i kontrolversene fra Esajas' Bog.²³ Der er stor poetisk og personlig force i udtrykket om Jerusalems vagtposter, at *De skal ikke stoppe eller give mig et roligt øjeblik, før jeg genopbygger Jerusalem, og hele jorden synger om, hvor smuk byen er* (DGA Es 62,7 [HI]). Efter *Der vil ikke længere være vold* (DGA Es 60,18 [HI]) udelades 'dit land'; men den geografiske reference er klar i konteksten. Den danske oversættelse går dog enegang, når et udtryk som *O captive daughter of Zion* (GNB, NLT, *The Message*) bare oversættes med *Jerusalem* (DGA Es 52,2 [PI]). Mere problematisk er det, at meningen ændres fra *Zion skal udfries med ret, dens indbyggere med retfærdighed* (DO92 Es 1,27) til *I indbyggere på Zionbjerget i Jerusalem overlever dommen. Jer, der fortryder jeres forræderi, bliver reddet* (DGA Es 1,27 [Hf]), for frelsen gennem Guds eskatologiske retfærdighed fortøner sig i en uklar dom. Heldigvis findes et eskatologisk udsagn om retfærdigheden og frelsen: *Jeg kommer for at lade retfærdigheden råde, den store dag er ikke langt væk, min befrielse kommer snart. Jeg redder Jerusalem, og jeg giver israelitterne del i min overvældende storhed*, siger Gud (DGA Es 46,13 [Pf]); det eneste problem er her, at Zion ikke oversættes med 'Zionbjerget i Jerusalem'.²⁴

Jeremias' Bog er oversat med stor variation, og det mest konsistente træk er nok, at *Israels Gud* nævnes 48 gange i bogen, men udelades, selv om denne betegnelse bruges flittigt i Esajas' Bog og Salmerne. Kontrolversene er oftest oversat kommunikativt dækkende som *Jeg vil hente hver eneste af jer fra jeres eksil og bringe jeg hjem til Zionbjerget i Jerusalem* (DGA Jer 3,14 [Pf]);²⁵ men beskrivelsen *Selv bliver de som en frodig have, de skal ikke mere sygne hen* (DO92 Jer 31,12 [PI]) er ikke oversat. Et sted tydeliggøres det eskatologiske løfte med reference til *Nordriget* (Jer 31,5 [PI]), og 'Israels jomfru' gengives *israelitter* (Jer 31,21 [Pf]). Det er svært at finde en nudansk ækvivalent for 'arvelod', som så udelades (Jer 2,7 [HI]), men i det eneste kontrolvers fra Ezekiels Bog forklares fint, at landet *skal I have og fordele ligeligt imellem jer* (DGA Ez 47,14 [HI]). Ezekiels Bog er ofte

²⁰ Hvis *de ti stammer* tilføjes, skal det gøres i 1 Kong 12,1, forklares for læseren og så bruges. Problemet går igen i Krønikebøgerne (2 Krøn 10,17), men hele Israel i Juda oversættes heldigvis korrekt til *israelitterne i Sydrijet* (11,3).

²¹ Ofte *israelitter* (Es 5,7; 8,14.18; 9,7; 10,17.20), fra *Nordriget* (7,1; 9,11.13; 11,12), men ofte også udeladt (1,4.24; 4,2).

²² Tak til Carsten Vang for data: gengivelse (30,11; 37,23; 41,20; 43,3), udeladelse (1,4; 5,19.24) og ellers omskrivning til *Gud* (10,20; 12,6; 17,7; 29,19; 30,12.15; 31,1; 41,14.16; 43,14; 45,11; 47,4; 48,17; 49,7; 54,5; 55,5; 60,9.14).

²³ Der er ingen problemer i Es 2,2 [Pf, PI] og 26,1 [HI], og det kan diskuteres, om Es 14,7 [HI] handler om jorden eller landet. Rest-teologi fortøner sig helt i Es 37,32 [Hf], og teksten forkortes i Es 31,5 [HI].

²⁴ Det ville være en gevinst at tilføje 'Israels folk' i Es 43,1 og 45,25. I omskrives *Israel* i Es 49,3 til *mit folk*, som udelukker den messianske tolkning, der er mulig i Es 49,6.

²⁵ En messiansk term oversættes med *efterfølger* (Jer 23,5 [Pf]; også 33,15), i stedet for *Semak* (Zak 3,8; 6,12).

oversat temmelig frit og kan i så henseende minde om Anden Mosebog, og det kan forklare meget af variationen.

Tolvprofetbogens skrifter gengiver gennemgående *Israel* ret præcist. Blandt kontrolversene fra Tolvprofetbogen fremhæver et eksempel fra Joels Bog at *Gud har gjort store ting* (Joel 2,21 [PI]), og der er ingen omskrivning af *indbyggere i Juda og Jerusalem* (Joel 4,20 [PI]). I Amos' Bog undgår oversætteren det fatalistiske udtryk "vender mit folk Israels skæbne" (DO Am 9,14 [Pf, PI] ved at vælge det dækkende *gøre alt vel igen* (DGA).²⁶ Der er ingen problemer i Mika 4,2 [PI] og parallellen i Esajas' Bog 2,3. Zionsbjerget er fjernet i Sef 3,16 [PI], men Zakarias' Bog er helt uden problemer (Zak 1,17 [PI]; 2,8 [PI]; 8,5 [PI]). Til sidst tydeliggøres, at de er *lykkeligt folk* (Mal 3,12 [Pf]).

Analysen viser, at oversættelsen af *Israel* ikke er konsistent, men varierer fra bog til bog. I kontrolversene er der kun få nedtoninger af de eskatologiske referencer til landet, folket og byen. Der er tale om en temmelig ujævn gengivelse af komplekse geografiske betegnelser. Dermed bekræftes konklusionen fra analysen af Salmernes Bog.

Konklusion

I dette studie præsenteres analyser af stikprøver fra omkring 2750 referencer til *Israel*, landet, folket og Jerusalem på baggrund af en debat om oversættelsen af ordet *Israel* i *Bibelen 2020*.

Substansen i denne debat handler både om oversættelsesteori og om oversætteres individuelle valg. Problemet i *Bibelen 2020* er ikke en manglende konkordant oversættelse af *Israel* og synonyme termer, men snarere, at oversættelsen ikke implementerer funktionel ækvivalens i tilstrækkeligt omfang. Analysen viser, at der bør stilles større krav til transfer af semantiske komponenter til målsproget. For *Den Nye aftales* vedkommende er en række bibelteologiske og retorisk bevidste referencer til Gammel Testamente ikke gengivet dækkende. Dernæst viser analysen af Salmernes Bog, at en uensartet oversættelsespraksis kan forklare en inkonsekvent gengivelse af adskillige eksempler. I resten af Gammel Testamente kan gengivelsen af ordet *Israel* variere betydeligt fra bog til bog uden at der er semantiske grunde herfor.

Oversættelsen af *Israel* er bare én spændende case i evalueringen af *Bibelen 2020*, som bibelselskaber vil kunne lære af i de kommende års oversættelsesprojekter.

Summary in English

A month after the release of the new translation, *Bibelen 2020* ("the Bible 2020"), a heated debate evolved in printed and social media on the right translation of the word *Israel*. This article does not track this debate, but rather explores the interesting challenge in translating this word with its full meaning into contemporary Danish within the various Biblical contexts. It first describes the theory and methods developed for functional equivalence translation that guides the new translation. It focuses on how translators describe meaning in terms of semantic components in order to transfer essential form and function into a target language. In a test of practice, it begins with an analysis of the novel attempt to render *Israel* in *Den Nye Aftale* from 2007 and 2011 which was largely reused in *Bibelen 2020* with only slight revisions. For the test of the Old Testament translation, started in 2013, the paper compares the translation of the 2503 occurrence of the word *Israel* in the Hebrew Bible with a random list of 70 pro-land and Jerusalem expressions. The paper first explores all evidence

²⁶ Det er en forbedring i forhold til skæbneforestillingerne i 5 Mos 30,3, mange salmer, Jeremias' Bog og ellers i både DO92 og *Bibelen 2020*.

from the Book of Psalms that was at the centre of the debate. It then performs a book-by-book probe of selected samples of these data. This analysis all in all indicates that we as translators applied the principles in an individual style and not always consistently. The case very well illustrates the challenge that translators encounter when they try to specify contextual meaning in a contemporary language.

Referencer

- Andersen, Ole. 2020a. "Ny bibeloversættelse svækker sammenhæng mellem Bibelen og Israels folk". Artikel i *Kristeligt Dagblad*, den 22. april 2020.
- Andersen, Ole. 2020b. "Generalsekretær i "Ordet og Israel" opfordrer Bibelselskabet til at opgive princippet om at fjerne Israel fra Det Nye Testamente". Artikel i *Kristeligt Dagblad*, den 7. maj 2020.
- Andersen, Ole. 2020c. "Bibelen 2020: Giv Israel sin plads tilbage!". *Ordet og Israel*. 2020 (5): 11-14.
- Beekman, John og John Callow. 1974. *Translating the Word of God*. Grand Rapids, Mi: Zondervan
- Bibelen 2020*. 2020. København: Bibelselskabets Forlag.
- Bibelen På Hverdagsdansk* (BPH). 2015. 6. udgave. København: Scandinavia Forlag.
- Biblia Hebraica Stuttgartensia: SESB Version*. 2003. Digital udgave). Stuttgart: German Bible Society
- BSI staff. 2020. "Our Statement on the Contemporary Danish Bible 2020". <https://biblesocietyin-israel.com/our-statement-on-the-contemporary-danish-bible-2020/> (set den 27. april 2020).
- Bø, Sverre og Knut Kåre Kirkholm. 2016. "Omtrent så sier Herren". *Dansk Tidsskrift for Teologi og Kirke*. 43 (2): 159-173.
- Blomberg, Craig. 1992. *Matthew*. New American Commentary, 22. Nashville: Broadman & Holman Publishers.
- ChristianHeadlines.com Staff. 2018. "70 Bible Verses about Israel on the Country's 70th Birthday". <https://www.christianheadlines.com/columnists/israel-insights/70-bible-verses-about-israel-on-the-country-s-70th-birthday.html> (set den 28. april 2020).
- de Waard, Jan og Eugene Nida. 1986. *From one language to another*. Nashville: Thomas Nelson Publishers
- Den Gamle Aftale* (DGA), 1 udg. i *Bibelen 2020*.
- Den Nye aftale* (DNA), 3. udgave indgår i *Bibelen 2020*.
- Felber, Stefan. 2013. *Kommunikative Bibelübersetzung: Eugene A. Nida und sein Modell der dynamischen Äquivalenz*. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft.
- Felber, Stefan. 2018. "Moratorium für dynamisch-äquivalentes Übersetzen?!". I *Zwischen Babel und Jerusalem – Aspekte von Sprache und Übersetzung*, redigeret af Stefan Felber, 221-237. Berlin: Frank & Timme.
- Frost, Jan. 2020. "Bibelen "2020 - Den nye Aftale og navnet Israel der mangler!" Video på YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=KqK1Kp6xe9U> (set den 25. april 2020).
- Holy Bible: New Living Translation* (NLT). 2015. Carol Stream, IL: Tyndale House Publishers.
- Kaiser, Walter C., Jr. 2011. *Preaching and Teaching the Last Things: Old Testament Eschatology for the Life of the Church*. Grand Rapids, MI: Baker Academic.
- Larsen, Birgitte Stoklund. 2019. *Når Bibelen oversættes*. København: Bibelselskabets Forlag.

- Larsen, Birgitte Stoklund. 2020. "Generalsekretær i Bibelselskabet: Ny oversættelse af Bibelen er ikke politisk. Ordet Israel betyder ikke én ting." Debatindlæg i *Kristeligt Dagblad*, den 25. april 2020.
- Larsen, Iver. 2001. "The Fourth Criterion of a Good Translation". *Notes on Translation*, 15 (1): 40-53.
- Larson, Mildred. 1984. *Meaning-based Translation: A Guide to Cross-language Equivalence*. Lanham, New York, London: University Press of America.
- Lyng, Jens From. 2020. "Generalsekretær i Bibelselskabet: Vi har måske undervurderet det politiske i oversættelse af Israel." Artikel i *Kristeligt Dagblad*, den 2. maj 2020.
- Nida, Eugene. 1964. *Toward a Science of Translation*. Leiden: E. J. Brill.
- Pedersen, Arne; Krista Rosenlund Bellows; Jan Holm Mortensen; Jakob Wilms Nielsen; Bodil Skjott. 2020. "Statement regarding the contemporary Danish translation of the Bible." <https://israel.dk/statement-contemporary-danish-bible/> (set den 3. maj 2020).
- Smalley, William A. 1991. *Translation as mission*. Macon, Georgia: Mercer University Press.
- The Holy Bible: The Good News Translation (GNB)*. 1992. 2. udgave. New York: American Bible Society.
- The Message: The Bible in contemporary language*. 2005. Colorado Springs, CO: NavPress.
- Wendland, Ernst R. 2012. "Exploring Translation Theories – A Review from the Perspective of Bible Translation". *Journal of Northwest Semitic Languages*. 38 (2): 89-128.
- Winther-Nielsen, Nicolai. 2020. "Medoversætter af ny bibel efter shitstorm: Det var fuldstændig ude af proportioner". Kronik i *Berlingske Tidende*, den 16. maj 2020.